

Kuluttaminen & yksilön kulttuurin kuolema

Pasolini - aikamme Buddha ja Sokrates

Pier Paolo Pasolinin herättämiä ajatuksia perinteestä, kielestä, sukupuolisuuudesta ja kasvatuksesta toim. Juha Suoranta Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja C 11, Rovaniemi 1995.

Juha Suoranta on toimittanut seitsemän kirjoittajan ja kahdeksan kirjoituksen antologian, jonka innoittajana on ollut italialainen elokuvaohjaaja, kirjoittaja, runoilija ja myös filosofisesti merkittävä Pier Paolo Pasolini. Artikkelien sisältö liikkuu laajasti runoudesta etiikkaan, politiikasta kulutukseen, sosiaalipatologisesti elokuvaan. Kokoelma on vähintäänkin mielenkiintoinen, vaikka ehkä hyvinkin marginaalinen muistio Pohjolan periltä, Suomen Lapista, yhdentyvän Euroopan periferiasta, 1900-luvun viimeisiltä vuosilta. Pasolinia ei käsitellä aatehistoriallisesti, vaan käyttäen hänen ajatuksiaan kunkin kirjoittajan omiin tarkoituksiin. Myös lukijalle annetaan vapaus lukea tekstien merkityksiä omiin tarkoituksiinsa. Kun siis luet tätä tekstiä olet vapautunut jo ainakin kolmanteen potenssiin: Pasolinin tekstin tulkinta eri kirjoittajien teksteistä, minun tulkintani heidän teksteistään ja sinun tulkintasi minun tekstistäni. Eläköön (merkitys)vapaus!

Juha Varto ja Juha Suoranta esittävät avausartikkelissa Bemando Bertoluccin sanoihin vedoten Pier Paolo Pasolinin aikamme Buddhana. Gautama Siddhartin tehtävänä oli opettaa ihmisille, sekä opetuksella että esimerkillä, kuinka *ihmisen elämään liittyvä kärsimys on syntynyt ihmisen hallitsemattomasta kuvittelevyydestä, sen villoista retkistä ja holtittomasta vallasta ylijärjen, kokemuksen, perinteen ja toisten ihmisten rakastamisen.* (s. 5)

Kirjoittajille tämä ei vielä riitä; Pasolinin kuolema rinnastetaan Sokrateen kuolemaan; Kuten Sokrates, Pasolinikin kuoli sen kädessä, jonka tulevaisuudesta hän kantoi suurinta huolta. "Nuori, kaiken ulkopuolelle vahingossa jäänyt pikkurikollinen - nykyajan Eros - tappoi filosofin samalla varmuudella kuin kansantuomio Sokrateen." (s. 6-7)

Kirjoittajilta ei siis ainakaan puutu uskoa kirjoituksen inspiraation lähteenä olevan Pasolinin merkityksestä. Lukijalle tämä patetia lataa odotuksia, mutta myös hämmennystä. Miten olen saattanut olla kuulematta tämänkaltaisesta filosofisuudesta? Olenko jäänyt tämän vuosisadan merkittävyyden piirin ulkopuolelle, vaikka joitakin Pasolinin elokuvia olenkin nähnyt? Kuka Pasolini sitten oikein on? Kuten kirjoittajatkin toteavat, Pasolini on jäänyt Pohjolan asukkaille melko vieraaksi; syynä on toisaalta kieli ja perinne; toisaalta se outous, joka syntyy moniarvoisen ja pitkän kulttuuriperinnön ilmauksista. Italiassa, Pasolinin kotimaassa, on eletty, rakastettu, luotu, vihattu, politikoitu, runoilu ja laulettu aina etruskeista alkaen. Useimmille Pasolini on täysin vieras, ja heillekin, jotka ovat hänestä kuulleet, hän on tunnettu lähinnä elokuvaohjaajana. tämän kirjan kirjoittajat haluavat nostaa Pasolinin esiin filosofina ja julistajana, joka käytti elokuvaa keinona esittää sanottavansa yhtä rosoisesti, lomittain ja epävarmana kuin niitä asian oli ymmärtänyt olevan.

Kokoelman kirjoitukset ovat eritavoin myös markkinatalouden ehdoin yhdentyvän Euroopan kritiikkiä. Pasolinin pahin mahdollinen Eurooppa on hallinnoimisen, talouden ja sääntelemisen ohjeista nouseva Babelia, jossa valta katoaa kylistä, murteet, tavat, ruoka, se missä yksilö elää - muuttuu periferiaksi, jolla ei ole arvoa muuna kuin museona. Yksilön kulttuuri kuolee ja sen myötä kulttuuri näivettyä sisältäpäin.

Konsumismin kritiikistä kohtuullisuuden filosofiaan

Pasolinin esittämä konsumismin, yltäkylläisen kuluttamisen, fasistisuuden kritiikki herättää kirjoittajat kysymään asioiden markkinataloudellisen tulkinnan järkeä ja mieltä. Varto ja Suoranta esittävät yksilölle kaksi selviytymisvaihtoehtoa: katkeroitumisen ja paon tien ja sille vaihtoehtona kohtuullisuuden filosofian. Markkinatalouden kritiikki pasolinilaisessa hengessä torjuu sen mahdollisuuden, että markkinoiden ehdoilla yksilön kulttuuri voisi selvitä. Myöskään vanhat ideologiat eivät tarjoa vaihtoehtoa konsumismille. jos hylkää katkeroitumisen, jäljelle jää kohtuullisuuden filosofia:

Kohtuullisuuden filosofia ei välttämättä tarkoita toisenkin posken kääntämistä. Se koettaa tähdentää ajattelua, jota on kutsuttu myös välttämättömyyksiä tunnustamiseksi. Kohtuullisuuden filosofian mukaan ihminen ymmärtää omat rajansa ja ennen kaikkea rajallisuutensa. Kysymys on omasta vapaudesta tiettyjen välttämättömien rajojen sisällä. (s. 8-9)

Kohtuullisuuden filosofia on välttämättömyyksiä tunnustamista, toivon filosofiaa, joka tahtoo korostaa pienten asioiden merkityksellisyttä ajassa, jossa isot jutut tahtovat pakosta luisua ulottumattomiin.

Runoilijan viitta on väkivaltainen elämä

Jarkko S. Tuusvuoren artikkeli *Ei muuta runoutta kuin todet teot* selvittää Pasolinin elämäkatsomuksen perustaa. Yhtenä keskeisenä käsitteellisenä erona ja ongelmana kirjoittajalla on teon (azione) ja muistiinmerkitsemisen (registrazione) välisen levottoman jännitteen pohtiminen. Pasolinille elämän (teon) ja ilmaisemisen (muistiinmerkitsemisen) ratkaisuna oli poeettinen elokuva. Elokuvan runous ei kuitenkaan voinut ilmetä välittömästi, vaan tyylinä. Siksi runoilijan työ runoilijana on aina vähäpätöisempää kuin tekojen kieli. Pasolini pyrki olemaan "Ei-runoilija runoilija". Itsensä kieltämisen taide johtaa elämän väkivaltaan.

Jarkko S. Tuusvuori kysyy: Entä me, jotka emme tee elokuvia? Kuinka meidän onnistuu sovittaa azione ja registrazione? (s. 25) Mielenkiintoista on pohtia keitä ovat Tuusvuoren me. Kohtuuden filosofian veljeskunta? Pasolinilaisen filosofian sisäistäneet?

Mistä kasvaa me-henki, jota muutkin kirjoittajat omissa artikkeleissaan viljelevät? Vapaasti tuntemuksen tasolla vaikuttaa, että antologian kirjoittajilla, eroista huolimatta, on käsitys, jossa ihmiset jakautuvat konsumisteihin ("kunnan ihmisiin"), ei-runollisiin luopujiin (katkerat) ja niihin joiden tavoitteena on tehdä elämästä runoutta (ja runoudesta elämää). Juha Varton artikkelissa *Ulkopuolisuuden välttämättömyydestä* tämä tulee eksplikoitua seuraavasti:

Kunnan ihmisten keskellä elää niitä, jotka eivät mittaa elämäänsä kunnollisuuden mukaan. Kun nämä ihmiset näyttäytyvät sopivassa valossa, me näemme taiteilijoita, eksentrikkoja, seikkailijoita ja originelleja. Kun valo muuttuu, me näemme rikollisia, perversikkoja, lainsuojattomia ja sairaita. Samat ihmiset, eri valo. Nämä ihmiset houkuttavat outoudellaan, mutta samalla kunnan ihmiset pelkäävät, että outous tarttuu. Tämän vuoksi kunnan ihminen aina palaa linnoituksiinsa: kotiin, kirkkoon, moraaliin (s.54)

Ei tässä sinänsä ole pahaa - mutta eikö puhe olisi syytä esittää yksikön ensimmäisessä - miten minä onnistun sovittamaan sovittamattoman, miten minä jaksan elää teon ja muistiinmerkitsemisen ristiriidassa? Mitä teon rosoisuuden ja muistiinmerkitsemisen voimattomuuden ristiriita minun kauttani synnyttää? Mihin unohtui filosofi? Onko hän kunnan ihminen, joka tuntee viehtymystä vaaralliseen, vai outo, joka ei vielä ole kyennyt hylkäämään muistiinmerkitsemisen voimattomuutta.

Sillä eikö Tuusvuoren lainaama Pasolinin runon viimeinen säe "*tästedes, toistan, ei muuta runoutta kuin tosi teko*" viittaa ilmaisusta luopumiseen. Runous perinteisenä muistiinmerkitsemisenä on luopumista, surutyötä matkalla elämään vailla pelkoa. ja elämä vailla pelkoa on askel kohti kuolemaa.

Rakkauden filosofia

Kokoelman päättää Turo Kimmo Lehtosen *Rakastakaamme tavaraa!* Artikkelin yltyy varsinaiseen rakkauden filosofiaan. Lehtosen mukaan Rakkaudessa on kyse heittäytymisestä kohtaamaan toiseus, jota emme täysin hallitse (105). Hänen mukaansa rakkaus voi kohdistua mihin tahansa silloin, kun se kohdataan erityisesti ja sellaisenaan. Rakkaus on suhde ihmisen ja jonkin toisen välillä.

Lehtonen väittää kapitalismin ongelman olevan siinä, että raha tutustuttaa kovin helposti, se tekee vieraasta näennäisen helposti ymmärrettävää, se on kykenemätön pitämään yllä laadullisia eroja. Lehtosen mukaan on väärin luulla, että kapitalismin suurin ongelma olisi ihmissuhteiden esineellistymisessä. Lehtonen kehottaa rakastamaan tavaroita ja samalla erottaa rakastamisen, omistamisen ja hallitsemisen toisistaan, - olkoonkin että usein omistaminen takaa yhteiskunnassamme parhaan rauhan rakastamiseen. (s. 103)

Sinänsä on hyvä asia, että filosofisessa keskustelussa yritetään etsiä kapitalismikriittisiä painopisteitä. Kovin ohuelta Lehtosen julistuksenomainen *All you need is love* -filosofia kuitenkin tuntuu, jos sitä vertaa vaikkapa vanhan kunnan Karl Marxin tavarafetismin analyysiin, jossa "rakkaus" tavaraan saa maallisen, kulttuurisen, yhteiskunnallisen ja historiallisen perustelun.

Kapitalismin ja tavarantuotantoyhteiskunnan ilmiöiden selittäminen ylihistoriallisesti ja antroposentrisesti rakkauden kautta jää kovin vajaaksi, mutta ajatuk-

Pekka Kalli